

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

ความสัมพันธ์ไทย-จีนในยามยาก:
คึกฤทธิ์ รัฐประหาร 6 ตุลา และธานินทร์ (ค.ศ. 1975-1977)
Thailand-China Relations in a Trouble Time:
Kukrit, the 6 October Coup, and Thanin (1975-1977 AD)*

สิทธิพล เจริญรัฐติกาล
Sitthiphon Kruarattikan

รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์
วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Email: ajarnko@tu.ac.th

ได้รับบทความเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2561; แก้ไขปรับปรุงเมื่อวันที่
13 พฤศจิกายน 2562; อนุมัติให้ตีพิมพ์เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2562

บทคัดย่อ

บทความนี้ชี้ให้เห็นความไม่ราบรื่นในความสัมพันธ์ไทย-จีน หลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตโดยรัฐบาลคึกฤทธิ์เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1975 ทั้งนี้กระแสชาวจัดในการเมืองไทยช่วงกลางทศวรรษ 1970 ได้นำไปสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 และการขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลธานินทร์ซึ่งมีนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่งจนส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีน ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นบทบาทสำคัญของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในการผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างสองฝ่าย จนทำให้ใจเจ้าหมื่นเอกอัศวราชทูตจีนสามารถผูกมิตรกับบุคคลสำคัญในกองทัพไทย ทำให้เมื่อรัฐบาลธานินทร์หมดอำนาจลงหลังการรัฐประหารเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1977 ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศก็กลับมาดีขึ้นอย่างรวดเร็ว จนมีการเดินทางเยือนกันและกันของผู้ในระดับสูงในปีถัดมา

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ไทย-จีน, รัฐประหาร 6 ตุลา, คึกฤทธิ์ ปราโมช, ธานินทร์ กรัยวิเชียร, ใจเจ้าหมื่น

Abstract

This article aims to portray the troubled relationship between Thailand and China after the establishment of diplomatic ties by Kukrit's government in July 1975. Ultra-rightist currents in Thai politics in the mid-1970s resulted in the 6 October coup and the rise of Thanin's anti-communist government in 1976, which in turn created negative impacts on Thailand's relations with China. The article also shows the prominent role of Her Royal Highness the Princess Mother of the Ninth Reign in de-escalating Thailand-China tension and paving the way for Chinese Ambassador Chai Zemin's connection with leading figures in the Thai army. Therefore, shortly after Thanin had been ousted by another coup in October 1977, tensions between the two countries de-escalated, followed by mutual visits of high-level leaders in the following year.

Keywords: Thailand-China Relations, the 6 October Coup, Kukrit Pramoj, Thanin Kraivichien, Chai Zemin

1. บทนำ

“ในรอบ 25 ปีสุดท้ายของศตวรรษที่แล้ว เริ่มจาก 1 กรกฎาคม 1975
ที่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ไทยกับจีนสู่สภาพปกติ ทั้งผู้นำของไทยและจีน
ในขณะนั้นชาญฉลาด
ที่จะแยกปัญหาความสัมพันธ์ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคออกจากความสัมพันธ์
ระหว่างรัฐต่อรัฐ
จึงทำให้เกิดการมองการณ์ไกล และการพัฒนาผลประโยชน์แห่งชาติที่ตรงกัน
ในขณะนั้น
และอย่างให้มีอิทธิพลต่อสภาพการณ์ในตอนต่อ ๆ ไป
แต่สิ่งหนึ่งที่ความเที่ยงนั้นโดยแท้ก็คือความไม่เที่ยง ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง
มีลุ่มมีดอน
6 ตุลาคม 1976 มีเหตุการณ์เกิดขึ้นทั้งในไทยที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และการจับ “แก๊งสี่คน” ในจีน ช่องว่างก็อุบัติขึ้นมาอีก
แต่เพราะพื้นฐานที่แน่นหนาของความสัมพันธ์ และการมองการณ์ไกล
เพื่อผลประโยชน์ของชาติ
ผู้นำของประเทศทั้งสองก็ทำให้สถานการณ์คลี่คลาย
และก้าวหน้าต่อไปได้”

ม.ร.ว. เกษมสโมสร เกษมศรี
เอกอัครราชทูตไทยประจำสาธารณรัฐประชาชนจีน
ช่วง ค.ศ. 1975-1979

¹ ม.ร.ว. เกษมสโมสร เกษมศรี, “วิจารณ์บทความเรื่อง ทรรศนะบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาความสัมพันธ์ในการร่วมมือฉันมิตรระหว่างจีนกับไทย,” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหยี่ยวหลังแลหน้า*, บรรณาธิการโดย เขียนธีระวิทย์ และ เจีย แยนจอง (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), 260-261.

ค.ศ. 2015 เป็นโอกาสครบรอบ 40 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน มีการจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองในภาครัฐบาล ภาคธุรกิจ และภาคประชาชนของสองประเทศ และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายนของปีนั้น โดยมีหลี่หยวนเฉา (Li Yuanhao) รองประธานาธิบดีจีนถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ณ เรือนรับรองเตี่ยวอวี่ไท่ (Diaoyutai State Guesthouse) ในกรุงปักกิ่ง ขณะที่สุนทรพจน์และข้อเขียนของนักการทูตไทยในช่วงนั้นไม่ว่าจะเป็นนายดอน ปรมดีถวินัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายอภิชาติ ชินวรรโณ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ต่างยกคำกล่าวที่มักได้ยินบ่อย ๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-จีน นั่นคือ “จีนไทยใช้ชื่อใกล้เคียง เป็นพี่น้องกัน” และฉายภาพให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทางการทูตตั้งแต่ ค.ศ. 1975 ดำเนินไปอย่างราบรื่นมาโดยตลอด²

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ย้อนกลับไปศึกษาความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วงสั้น ๆ ที่ถูกละเลยไป นั่นคือ ช่วงปีแรก ๆ หลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลปักกิ่ง อันเป็นเวลาที่มีการเมืองไทยแปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็วจากยุคประชาธิปไตยเบงบานหลังการล่มสลายของระบอบทหารภายใต้จอมพลถนอม กิตติขจรในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 สู่ยุคเผด็จการขวาจัดของนายธานินทร์ กรัยวิเชียรหลังการรัฐประหาร 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 และยุคประชาธิปไตยครึ่งใบของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์หลังการรัฐประหาร 20 ตุลาคม ค.ศ. 1977

² กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ, 40 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559), 2-7.

รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศเพื่อนบ้านแถบอินโดจีนเมื่อ ค.ศ. 1975 ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลอย่างมากต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย และทำให้ความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วง ค.ศ. 1975 – 1977 ดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่น บทความนี้ยังเผยให้เห็นบทบาทสำคัญของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในการสานสัมพันธ์ไทย-จีน ซึ่งยังไม่เคยมีผู้ใดกล่าวถึงอีกด้วย

2. การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1975: นโยบายต่างประเทศของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในสภาวะไร้ทางเลือก

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 นอกจากจะเป็นผลงานชิ้นสำคัญด้านการต่างประเทศของรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช แล้ว ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในนโยบายต่างประเทศของไทยอีกด้วย เพราะนับจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ไม่นาน รัฐบาลไทยภายใต้จอมพล ป. พิบูลสงคราม (ค.ศ. 1948-1957) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ค.ศ. 1959-1963) และจอมพลถนอม กิตติขจร (ค.ศ. 1963-1973) ต่างดำเนินนโยบายเป็นพันธมิตรกับโลกเสรีที่นำโดยสหรัฐอเมริกาและต่อต้านโลกคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียตและจีน ไม่ว่าจะเป็นการส่งทหารไปร่วมสงครามเกาหลีเมื่อ ค.ศ. 1950 เพื่อขับไล่กองทัพของเกาหลีเหนือออกไปจากเกาหลีใต้ การร่วมก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization - SEATO) เมื่อ ค.ศ. 1954 การลงนามในแถลงการณ์ร่วมถนัด-รัสก์ (Thanat-Rusk Communiqué) เมื่อ

ค.ศ. 1962 การส่งทหารไปปฏิบัติการในสงครามเวียดนาม รวมทั้งอนุญาตให้สหรัฐฯ ตั้งฐานทัพอากาศในประเทศไทยและส่งเครื่องบินไปทิ้งระเบิดในอินโดจีนตลอดทศวรรษ 1960 จนถึงต้นทศวรรษ 1970 ขณะที่รัฐบาลไทยก็ต้องรับมือกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่ก่อความไม่สงบในเขตชนบทตั้งแต่ ค.ศ. 1965 ซึ่งพรรคดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน

สถานการณ์เปลี่ยนไปในต้นทศวรรษ 1970 เมื่อสหรัฐอเมริกาเริ่มถอนตัวออกจากสงครามเวียดนามและหันมาสมานไมตรีกับจีนเพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียต จีนได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติแทนไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1971 ตามด้วยการเยือนจีนของประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ในปีถัดมา ส่งผลให้ประเทศที่เป็นพันธมิตรของสหรัฐฯ ต้องปรับนโยบายต่างประเทศครั้งใหญ่ ซึ่งรวมถึงประเทศไทยที่ใน ค.ศ. 1972 เริ่มติดต่อกับจีนอย่างไม่เป็นทางการโดยใช้กีฬาเป็นสื่อกลาง หรือที่เรียกว่า “การทูตปิงปอง” แต่เนื่องจากขณะนั้นจีนยังอยู่ในยุคข้ายจัดและสนับสนุนขบวนการปฏิวัติฝ่ายซ้ายทั่วโลก ทำให้ไทยลังเลที่จะปรับเปลี่ยนท่าทีต่อจีน จนกระทั่งในครั้งแรกของ ค.ศ. 1975 เมื่อฝ่ายคอมมิวนิสต์สามารถยึดอำนาจการปกครองในลาว กัมพูชา และเวียดนามใต้ได้สำเร็จ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนมีนาคมของปีนั้นจึงหารือกับพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ (ยศในขณะนั้น) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และตัดสินใจเดินทางไปเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างเร่งด่วนเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงให้แก่ไทย หรือกล่าวได้ว่าการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1975 เกิดจากสถานการณ์บังคับจน

ไทยไม่มีทางเลือกอื่น³ การตัดสินใจครั้งนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์มิได้หารือกับฝ่ายความมั่นคงแต่อย่างใด ดังที่นายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้แทนถาวรประจำองค์การสหประชาชาติเล่าในงานสัมมนาเมื่อ ค.ศ. 2000 ว่า

เดินไปเดินมา อยู่วันหนึ่งคุณชาติชายก็เรียกเข้าไปในห้องบอกว่า “คุณอานันท์...คุณอานันท์ต้องไปปักกิ่งแล้วนะ ไปเจรจาเปิดความสัมพันธ์” ผมก็บอกว่า “ท่านรัฐมนตรีซ้ำ ๆ หน่อย ไม่ใช่ ว่าอยากไปปักกิ่งก็เดินทางได้เลย” ผมก็ถามต่อไปว่า “อันนี้เป็นนโยบายของรัฐบาลหรืออะ” คุณชาติชายบอก “เฮ้ย...ไม่ใช่ แต่ท่านนายกฯ คึกฤทธิ์กับผมตกลงกันแล้ว” ... ดังนั้นผมก็ถามไปว่า แล้วทาง สมช. หรือสภาความมั่นคงแห่งชาติว่ายังไง ซึ่งตอนนั้นคุณสิทธิ (พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา) เป็นเลขาธิการ สมช. คุณชาติชายก็แบบคุณชาติชายนั่นแหละ ท่านหัวเราะก๊าก บอกว่า “ไปถามมัน มันก็บอกให้ศึกษาต่อไปนะซี ก็ สมช. มันชอบศึกษาอยู่เรื่อย ไม่ต้องทำอะไรคอยเป็นปี ๆ ...ไม่ต้องไปถาม”⁴

³ สารสิน วีระผล, “ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาคจากทั้งสองทศวรรษ (ค.ศ. 1975-1995),” ใน *จีน-ไทยในศตวรรษที่ 21*, บรรณาธิการโดย วรศักดิ์ มหัทธโนบล (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542), 295; พงทอง ภาวีครพันธ์, *การต่างประเทศไทยในยุคสงครามเย็น* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561), 136.

⁴ อานันท์ ปันยารชุน, “ปาฐกถาพิเศษ,” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหยี่ยวหลังแลหน้า*, 15.

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนยังเกิดขึ้นในเวลาเดียวกับที่ขบวนการนักศึกษาไทยออกมาเคลื่อนไหวอย่างคึกคักหลังการเปิดเสรีทางการเมืองเมื่อสิ้นสุทธัฐบาลเผด็จการทหารใน ค.ศ. 1973 จนทำให้ชนชั้นนำจารีต ฝ่ายทหาร ฝ่ายความมั่นคง และปัญญาชนสายอนุรักษ์นิยมกังวลว่าความเคลื่อนไหวดังกล่าวค่อนไปทางลัทธิคอมมิวนิสต์ และการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชจะยิ่งเป็นช่องทางให้กระแสฝ่ายซ้ายในสังคมไทยรุนแรงขึ้น ดังที่นายบุญชนะ อัดถาวร อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ (ปัจจุบันคือกระทรวงพาณิชย์) ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ฉบับวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 โดยวิจารณ์พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณว่ามีแนวความคิดเอียงซ้ายเกินไป และ “ผมต้องการให้ประเทศไทยเป็นประชาธิปไตย หากจะเป็นคอมมิวนิสต์ก็ขออีกสัก 40-50 ปีก็แล้วกัน”⁵ ขณะที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ยืนยันว่าการเดินทางไปจีนก็เพื่อเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตเท่านั้น โดยจะไม่นำสิ่งที่พบเห็นในจีนมาปรับใช้กับประเทศไทยแต่อย่างใด⁶ ความหวาดเกรงข้อครหาทำนองนี้เองที่ทำให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์เลือก ม.ร.ว. เกษมสโมสร เกษมศรี พระราชปนัดดา (เหลน) ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงปักกิ่งคนแรก โดยให้เหตุผลว่า “คุณชายเป็นเชื้อพระวงศ์ คงไม่เป็นคอมมิวนิสต์”⁷

⁵ กลุ่มนักข่าวการเมืองอักษรบัณฑิต, *คึกฤทธิ์เปิดม่านไม้ไผ่* (กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต, 2518), 101.

⁶ เรื่องเดียวกัน, 96.

⁷ จุลชีพ ชินวรรณ, *30 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน: ความร่วมมือระหว่างกัลยาณมิตร 2518-2548* (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2549), 46.

การวางท่าทีต่อจีนกลายเป็นประเด็นทางการเมืองที่รัฐบาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (14 มีนาคม ค.ศ. 1975 – 20 เมษายน ค.ศ. 1976) และ ม.ร.ว. เสنيةย์ ปราโมช (20 เมษายน – 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976) ต้องเผชิญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ค.ศ. 1976 ที่บุคคลสำคัญของจีนถึงแก่อสัญกรรมไล่เลี่ยกัน 3 คน ได้แก่ โจวเินไหล (Zhou Enlai) นายกรัฐมนตรีในเดือนมกราคม จูเต๋อ (Zhu De) ประธานคณะกรรมการประจำสภาผู้แทนประชาชนในเดือนกรกฎาคม และเหมาเจ๋อตง (Mao Zedong) ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนในเดือนกันยายน ซึ่งในกรณีของ โจวเินไหลและเหมาเจ๋อตง นายกรัฐมนตรีของไทยเพียงแต่ส่งสารแสดงความเสียใจไปยังกรุงปักกิ่ง แต่ไม่ได้ส่งสดตรงครึ่งเสาเนื่องจากบุคคลทั้งสองไม่ใช่ประมุขของประเทศ ต่างจากกรณีของจูเต๋อซึ่ง ม.ร.ว. เสنيةย์ส่งสดตรงครึ่งเสาเนื่องจากเป็นผู้ทำหน้าที่ประมุขของประเทศแทน ตำแหน่งประธานาธิบดีที่ยกเลิกไปตามรัฐธรรมนูญจีนฉบับ ค.ศ. 1975 ผลปรากฏว่าเรื่องนี้ถูกโจมตีอย่างกว้างขวาง ดังที่นายอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้นเล่าย้อนความหลังว่า

ประมุขของประเทศจีนเขาเสียชีวิตไป คือใน hierarchy ของจีนเขาไม่ได้บอกว่าเป็นประธานาธิบดี เพราะเขาไม่มี ตำแหน่ง President อาจใช้ชื่อว่า Chairman ของ Standing Committee อะไรก็แล้วแต่ แต่ถ้าเราดูในสารบบของจีนแล้วเราก็จะรู้ว่าคน ๆ นี้ คือ ประมุขของประเทศ แล้วกระทรวงต่างประเทศก็บอกรัฐบาลว่าต้องสดตรงครึ่งเสา 3 วัน ผมยังจำได้ว่า คุณสมัคร สุนทรเวช⁸ ตำกระทรวงต่างประเทศใหญ่ บอกว่าใช้พวกนี้เง่า เขาไม่ได้เป็นประมุข ไม่ได้เป็น President นี่มันประจบ

⁸ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในรัฐบาล ม.ร.ว. เสنيةย์ ปราโมช

มันสอพลอ มันเอาใจจีน กระทรวงต่างประเทศถูกด่าหมด อุทาร์
สนิทวงศ์ฯ ทมยันตี ดร. อุทิศที่เล่นระนาดเก่ง⁹ ใ้ย¹⁰

3. การขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียรหลังการ รัฐประหาร 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 และความสัมพันธ์ไทย- จีนที่ชะงักงัน

การเมืองไทยในยุคประชาธิปไตยแบ่งบานหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 จบลงด้วยการสังหารหมู่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 โดยในเย็นวันนั้น กลุ่มนายทหารที่เรียกตนเองว่า “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” นำโดยพลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ ได้ยึดอำนาจจากรัฐบาล ม.ร.ว. เสณี๋ย ปราโมช โดยอ้างภัยคุกคามจาก “จักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์” ที่มีต่อประเทศและสถาบันพระมหากษัตริย์¹¹ สองวันต่อมา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีนายคนใหม่ซึ่งก็คือ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ผู้มีความรู้ลึกตั้งแต่เมื่อครั้งศึกษาวิชา

⁹ หมายถึง พลโทอุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา คุณหญิงวิมล ศิริไพบูลย์ (นามปากกาว่า ทมยันตี) และ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ซึ่งล้วนแต่เป็นตัวละครสำคัญของฝ่ายขวาในการเมืองไทยช่วงกลางทศวรรษ 1970

¹⁰ อานันท์ ปันยารชุน, “ปาฐกถาพิเศษ,” 20.

¹¹ ปฐมนิพนธ์ และสุนทร เกิดแก้ว (บรรณาธิการ), *การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน: ประมวลเอกสารสำคัญทางการเมืองระหว่าง 6 ตุลาคม - 22 ตุลาคม 2519* (กรุงเทพฯ: โครงการผลิตเอกสารประกอบการศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2520), 1.

กฎหมาย ณ ประเทศอังกฤษในต้นทศวรรษ 1950 แล้วว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น “แคบ แกรง และเอาความเคียดแค้นชิงชังเป็นสรณาคม”¹² ทั้งนี้ในช่วงกลางทศวรรษ 1970 เขาจัดรายการ “สนทนาประชาธิปไตย” ทางโทรทัศน์ร่วมกับนายดุสิต ศิริวรรณ ภายใต้การสนับสนุนของฝ่ายทหาร และเขียนหนังสือชื่อ *ลัทธิและวิธีการของคอมมิวนิสต์* เพื่อปลุกให้สาธารณชนตระหนักถึงภัยอันตรายของลัทธิดังกล่าว และในวันที่ 13 ตุลาคม ค.ศ. 1976 นายธานินทร์กล่าวคำปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์โดยระบุถึงการเน้นความร่วมมือกับประเทศในกลุ่มอาเซียนและการต่อต้านประเทศคอมมิวนิสต์ ความตอนหนึ่งว่า

มีประเด็นสำคัญสองประเด็นที่บางประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์พึงใคร่ครวญ คือ

1. ไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศในโลกเสรีด้วยการช่วยเหลือและสนับสนุนการก่อการร้าย และบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะในประเทศไทย โดยอ้างว่ารัฐบาลตนเคารพในบูรณภาพและไม่แทรกแซงในกิจการภายในของประเทศอื่น แต่ถ้าพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศของตนกระทำก็อ้างว่าช่วยไม่ได้ และ

2. ถ้าหากประเทศไทยกับประเทศทั้งหลายในกลุ่มอาเซียนจะผูกมิตรไมตรีอันดีต่อกัน ก็หาใช้ธุรกิจอันใดของประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์จะมาแทรกแซงให้เกิดความรำฉานไม่

¹² ยศ สันตสมบัติ, อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), 122.

ทั้งสองประเด็นนี้ ถ้าประเทศเหล่านั้นไม่เลือกปฏิบัติเป็นอื่น หรือ ไม่เปลี่ยนท่าทีเป็นอื่น ชาวโลกเขาจะมองประเทศเหล่านั้นเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากการตีสองหน้า¹³

การขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลธานินทร์ทำให้ความสัมพันธ์ไทย-จีน ตกอยู่ในสภาวะชะงักงัน ม.ร.ว. เกษมสโมสร เกษมศรี เอกอัครราชทูต ประจำกรุงปักกิ่งต้องเดินทางกลับประเทศชั่วคราวเพื่อมารับทราบแนว นโยบายของรัฐบาลใหม่ซึ่งสั่งว่า “ท่านทูตก็อยู่ที่เมืองจีนต่อไป แต่ก็ไม่ต้องทำอะไรเลยนะ”¹⁴ ส่วนนายอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการ ต่างประเทศถูกสั่งพักราชการและตั้งคณะกรรมการสอบสวนด้วยข้อหา “เปิดเผยความลับสำหรับความปลอดภัยของประเทศ”¹⁵ ซึ่งแม้ต่อมาจะไม่พบความผิดและทางกระทรวงเสนอย้ายเขาไปเป็นเอกอัครราชทูต ประจำกรุงลอนดอน แต่สุดท้ายก็เปลี่ยนเป็นกรุงบอนน์เพราะได้รับแจ้ง ว่านายกรัฐมนตรี “บอกว่าไม่ได้ ขึ้นไปอยู่ลอนดอนเดี๋ยวจะไปคบกับ ดร. ป๋วย ปลุกระดมคนไทย”¹⁶ นอกจากนี้ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1977 รัฐบาลประกาศห้ามคณะผู้แทนรัฐบาลเดินทางไปพบปะหรือแลกเปลี่ยนการเยือนด้านต่าง ๆ หรือมีการติดต่อที่เป็นทางการกับประเทศที่ ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ส่วนภาคเอกชนต้องขอความเห็นชอบ

¹³ ปฐม มณีโรจน์ และสุนทร เกิดแก้ว (บรรณาธิการ), *การปฏิรูปการ ปกครองแผ่นดิน: ประมวลเอกสารสำคัญการเมืองระหว่าง 6 ตุลาคม-22 ตุลาคม 2519*, 180.

¹⁴ อานันท์ ปันยารชุน, “ปาฐกถาพิเศษ,” 21.

¹⁵ ปฐม มณีโรจน์ และสุนทร เกิดแก้ว (บรรณาธิการ), *เรื่องเดียวกัน*, 153

¹⁶ อานันท์ ปันยารชุน, “ปาฐกถาพิเศษ,” 20. ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภา กรณ์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ลี้ภัยไปยังประเทศอังกฤษหลัง เหตุการณ์ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976

จากคณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรี¹⁷ และในเดือนมีนาคมของปีเดียวกัน กระทรวงมหาดไทยออกประกาศเรื่องสิ่งพิมพ์ต้องห้าม ซึ่งในจำนวน 100 รายการมีที่เกี่ยวข้อกับจีนโดยตรงไม่ต่ำกว่า 30 รายการ¹⁸ ขณะที่หนังสือพิมพ์ภาษาจีนก็ถูกปิด โดยมีเพียง 3 ฉบับ คือ *ซือเจียยื่อเป่า* ซึ่งเสียนยื่อเป่า และ *จงห้วยื่อเป่า* ที่พิมพ์จำหน่ายต่อไปได้¹⁹ อีกทั้งรัฐบาลไทยยังพยายามติดต่อรัฐบาลไทเปเพื่อยกสถานะสำนักงานของนักการทูตได้วันประจำประเทศไทยให้เป็นทางการมากขึ้น แทนที่จะสังกัดสำนักงานสายการบินไชน่าแอร์ไลน์ประจำกรุงเทพมหานครต่อไป ดังที่เป็นอยู่ในขณะนั้น²⁰

ขณะเดียวกัน สื่อของทางการจีนที่เคยลดการกล่าวโจมตีไทยในช่วงหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตก็กลับมาโจมตีไทยอย่างรุนแรงอีกครั้ง ดังเช่นสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย (Voice of the People of Thailand) ซึ่งกระจายเสียงจากมณฑลหยุนหนานของจีนที่เรียกร้องให้ชาวไทยผนึกกำลังกันโค่นล้ม “ระบอบฟาสซิสต์ปฏิกริยา

¹⁷ สุดาพร หาญไพบูลย์, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. 2518-2528,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), 65.

¹⁸ ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครอง, *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ* เล่มที่ 94 ตอนที่ 19 (11 มีนาคม 2520): 1-12.

¹⁹ อวี้ต้งปิง และเฉินซู่เซิน, *จงไท่กวางซื่อ* (ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์จีน-ไทย) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์จงห้วย, 2009), 351.

²⁰ Embassy Bangkok, “PRC Ambassador Ch'ai Tse-Min,” Wikileaks Cable: 978BANGKO133331_d, dated May 10, 1978, https://wikileaks.org/plusd/cables/1978BANGKO133331_d.html.

ที่ทรยศ (reactionary fascist and traitorous regime)” ของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร และสร้างประเทศไทยใหม่ที่เป็นเอกราช เป็นประชาธิปไตย และเจริญรุ่งเรือง²¹ แต่นั่นมิได้หมายความว่าจีนไม่มุ่งหวังปรับปรุงความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทยแต่อย่างใด เพราะช่วงหลัง ค.ศ. 1975 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามเริ่มตกต่ำลง และเวียดนามก็เคียดแค้นเข้าหาสหภาพโซเวียตมากยิ่งขึ้น ทำให้จีนเห็นความสำคัญของประเทศไทยในทางยุทธศาสตร์ที่จะช่วยคานอิทธิพลของสหภาพโซเวียตและเวียดนามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น ประเด็นที่ว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะยึดอำนาจรัฐไทยได้สำเร็จหรือไม่ นั่นจึงไม่สำคัญในสายตาของจีนเท่ากับประเด็นที่ว่า ทำอย่างไรให้รัฐบาลไทยไม่ว่าจะเป็น “ขวา” หรือ “ซ้าย” มีท่าที่เป็นมิตรกับจีน²² และนี่คือภารกิจสำคัญของ ไฉเจ๋อหมิน (Chai Zemin) เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนจีนประจำประเทศไทยคนแรก ซึ่งเดินทางมาถึงกรุงเทพมหานครในวันที่ 26 มกราคม ค.ศ. 1976

²¹ Document 228: New Year's Day editorial of the "Voice of the People of Thailand," 1 January 1977 (Extracts), in *China and Thailand, 1949-1983*, edited by R. K. Jain (New Delhi: Radiant Publishers, 1984), 211.

²² สารสิน วีระผล, "ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาคจากห้วงสองทศวรรษ (ค.ศ. 1975-1995), 296.

4. ใจเจ้อหมินกับการผูกมิตรกับชนชั้นนำของไทยซึ่งปูทางไปสู่การฟื้นฟูมิตรภาพไทย-จีนหลังการรัฐประหาร 20 ตุลาคม ค.ศ. 1977

การผูกมิตรกับชนชั้นนำของไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งที่ฝ่ายจีนให้ความสำคัญมาแต่เมื่อครั้งที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชเดินทางไปสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตเมื่อ ค.ศ. 1975 แล้ว โดยในงานเลี้ยงรับรองครั้งนั้น ฝ่ายจีนได้บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี²³ ทั้ง ๆ ที่เป็นเพียงการเยือนระดับหัวหน้ารัฐบาล ทั้งนี้ใจเจ้อหมินมีโอกาสนำเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เป็นครั้งแรกเพื่อถวายอักษรสาส์นตราตั้ง ณ พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 22 มีนาคม ค.ศ. 1976 แต่หลังจากนั้นไม่ถึง 7 เดือนก็เกิดรัฐประหารและเข้าสู่ยุครัฐบาลธานินทร์ ซึ่งต่อมาเขารำลึกความหลังและเรียกว่ายุคแห่ง “ความน่าสะพรึงกลัวสีขาว (White Terror)” เพราะมีการปิดกั้นสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน²⁴ ใจเจ้อหมินตระหนักดีว่านายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นผู้ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรม

²³ ดูต่อกว้าง, *หลี่ปิ่นอี่ซื่อ (เกร็ดความรู้เกี่ยวกับกรมพิธีการทูต)* (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ไซนาอินเตอร์คอนติเนนตัล, 2017), 308.

²⁴ คณะกรรมการหนังสือชุดเอกอัครราชทูตจีน, *เอกอัครราชทูตยุคสาธารณรัฐ (กึ่งเหอ กั๋ว ต้า ลีอู)* (หางโจว: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเจ้อเจียง, 2009), 54-55. คำว่า “ความน่าสะพรึงกลัวสีขาว” มีที่มาจากความวุ่นวายทางการเมืองในประเทศฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. 1795 หลังจากแมกซีมีลีแย โรแบสปีแยร์ (Maximilian Robespierre) หมุดอำนาจ และผู้ที่เคยเป็นเหยื่อของความรุนแรงในยุคโรแบสปีแยร์ได้โอกาสแก้แค้น ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือพวกนิยมระบอบกษัตริย์ซึ่งมักประดับริบบิ้นสีขาวไว้บนหมวก

ราชชนนีพันปีหลวงทรงไว้วางพระราชหฤทัย การผูกมิตรกับสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการปรับปรุงความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทย และนับเป็นโชคดีที่เข้าได้เข้าถึงสมาชิกพระราชวงศ์ผู้ทรงเป็นที่เคารพสูงสุดของพระมหากษัตริย์ไทยในขณะนั้น

สมเด็จพระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร รัชกาลที่ 8 และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ทรงมีประสบการณ์ในกิจการบ้านเมืองมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นการต่อรองกับรัฐบาลในระบอบรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับบทบาทและพระราชสถานะของรัชกาลที่ 8 ในช่วง ค.ศ. 1935-1946²⁵ และในรัชกาลถัดมาทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อยู่หลายครั้งในช่วง ค.ศ. 1959-1967 ที่พระราชโอรสของพระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศทางราชการ ซึ่งครั้งที่ยาวนานที่สุดคือใน ค.ศ. 1960 ที่กินเวลาถึง 7 เดือนต่อมาใน ค.ศ. 1970 ทรงได้รับการเฉลิมพระนามาภิไธยจาก “สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์” ขึ้นเป็น “สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี” เทียบเท่าสมเด็จพระพันปีหลวงในรัชกาลก่อน ๆ ทั้งที่ทรงมาจากสามัญชนและมีได้เป็นพระภรรยาในพระมหากษัตริย์ และแม้ว่าหลังจาก ค.ศ. 1975 พระองค์จะทรงลดพระราชกรณียกิจลงเนื่องจากพระชนมายุที่เพิ่มขึ้น แต่ก็ยังทรงติดตามความเป็นไปของบ้านเมืองอยู่เสมอดังที่ใน ค.ศ. 1977 ได้มีพระราชดำริเรื่องการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทเพื่อลดการขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย จนเกิดเป็น “โครงการสร้างความมั่นคงในชนบทที่หมู่บ้าน”

²⁵ Bruce McFarland Lockhart, “Monarchy in Siam and Vietnam, 1925-1946,” (Ph.D. diss., Cornell University, 1990), 394-459.

ในปีถัดมา²⁶

เมื่อพิจารณาถึงพระราชสถานะพิเศษในพระราชวงศ์ รวมทั้งความสนพระราชหฤทัยในกิจการด้านความมั่นคงแล้ว สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงมีคุณสมบัติของการเป็นบุคคลสำคัญ (key person) ที่จะทำให้ใจเจ้อหมินสามารถสื่อสารไปยังชนชั้นนำของไทย ให้เข้าใจจีนในทางที่ดีขึ้น และนับเป็นโชคดีที่เขามีโอกาสเข้าเฝ้าพระองค์ด้วยความช่วยเหลือจากชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ดังที่เขาเล่าไว้ว่า

โชคดีที่มีคนเชื้อสายจีนอยู่ท่านหนึ่ง ภรรยาของเขาเป็นราชินิกุล มี connection เธอผู้นี้มีความสัมพันธ์อันดีกับสมเด็จพระบรมราชชนนี ข้าพเจ้าจึงขอให้เธอแนะนำข้าพเจ้าให้สมเด็จพระทรงรู้จัก เมื่อไปถึงพระตำหนัก สมเด็จพระทรงต้อนรับข้าพเจ้าอย่างอบอุ่น พระองค์มีเชื้อสายแต่จิ๋ว²⁷ และมีทัศนคติทางบวกต่อประเทศจีน บรรยายากายในพระตำหนักอบอุ่นมาก สมเด็จพระทรงนำของกินแบบชาววังมาให้ข้าพเจ้าลองชิม²⁸

²⁶ ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล (บรรณารักษ์), พระมามลายโคกหล้า เหลือสุข: พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2541), 515-516.

²⁷ เป็นความเข้าใจผิด และต่อมาใน ค.ศ. 1980 เมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระนิพนธ์หนังสือแม่เล่าให้ฟัง ได้ทรงเขียนถึงพระญาติทางพระชนกและพระชนนีของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีไว้อย่างชัดเจน โปรดดูที่มาของความเข้าใจผิดได้จาก ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล (บรรณารักษ์), เพิ่งอ้าง, 2.

²⁸ คณะกรรมการหนังสือชุดเอกอัครราชทูตจีน, เอกอัครราชทูตยุคสาธารณรัฐ (ตั้งเหอกว่าต้าสื่อ), 55.

หลังจากนั้นไม่นาน ใจเจ้อหมินได้นำคณะกายกรรมจากมณฑล กว่างตงมาแสดงถวายให้สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนีทอด พระเนตร ซึ่งพระองค์ได้เชิญข้าราชการระดับสูงและชาวจีนโพ้นทะเลมา ร่วมชมด้วย เมื่อการแสดงจบลงก็ได้พระราชทานเลี้ยงอาหารแก่ผู้เข้า ร่วม ทำให้ในวันรุ่งขึ้นหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยพากันลงข่าวนี้จน กลายเป็นสัญญาณว่าความสัมพันธ์ไทย-จีนเริ่มพัฒนาไปในทางบวก²⁹ และแล้วจุดพลิกผันก็มาถึงเมื่อสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำ ประเทศไทยจัดงานเลี้ยงรับรอง (สันนิษฐานว่าเป็นช่วงวันเฉลิมพระชนม พรชษาของสมเด็จพระจักรพรรดิโชวะในปลายเดือนเมษายน ค.ศ. 1977 - ผู้เขียน) ใจเจ้อหมินจึงได้สนทนากับพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ รอง ผู้บัญชาการทหารสูงสุดผ่านการแนะนำของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ บางกอกโพสต์ซึ่งไปร่วมงานด้วย พลเอกเกรียงศักดิ์ถามว่าเหตุใดจีนจึง สนับสนุนปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ใจเจ้อหมิน ตอบว่า

ใช่ เรามีความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย นั่นเป็นเรื่องธรรมดาในฐานะพรรคคอมมิวนิสต์ด้วยกัน แต่ เราก็ไม่แทรกแซงกิจการภายในของไทย นี่เป็นสิ่งที่เราพูดชัดเจน ตั้งแต่เมื่อครั้งเจรจาสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ดังนั้นเรา จะไม่ช่วยเหลือกองกำลังจรรยาวัธของพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง ประเทศไทยในการโจมตีประเทศไทยอย่างเด็ดขาด เราให้ สัญญา³⁰

²⁹ เรื่องเดียวกัน, 55.

³⁰ หยางเซิ่งซิง, ใจเจ้อหมิน เอกอัครราชทูตจีนใหม่คนแรกประจำ สหรัฐอเมริกา (ซินจงกั๋วไส่วเรินจู่เหมยต้าสื่อใจเจ้อหมิน) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ ประวัติศาสตร์พรรค, 2009), 276.

ในการสนทนาที่กินเวลาราว 40 นาที ใจเจ้าหมื่นแสดงความกังวลเกี่ยวกับการขยายอำนาจของเวียดนามในคาบสมุทรมอินโดจีนโดยมีสหภาพโซเวียตหนุนหลัง ซึ่งสอดคล้องกับความกังวลของผู้นำทางทหารของไทยในตอนนั้น หลังจากนั้นไม่กี่วัน พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์จึงเชิญใจเจ้าหมื่นไปรับประทานอาหารที่บ้านพร้อมกับรัฐมนตรีของไทยอีก 3 คน ได้แก่ นายอุปัติศรี ปาจริยางกูร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นายสมักร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองด้านความมั่นคง ซึ่งในที่สุดใจเจ้าหมื่นก็กลายเป็นแขกประจำที่บ้านของพลเอกเกรียงศักดิ์ทุกครั้ง³¹ และเมื่อสถานเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยจัดงานเลี้ยงรับรองเนื่องในโอกาสครบ 50 ปีการก่อตั้งกองทัพปลดปล่อยประชาชนจีนในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1977 พลเอกเกรียงศักดิ์พร้อมด้วยนายทหารผู้ใหญ่ของไทยจำนวนมากก็ไปร่วมงานไม่ว่าจะเป็นพลเอกเล็ก แฉวมาลี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลเอกเสริม ณ นคร ผู้บัญชาการทหารบก พลอากาศโทสิทธิ เสวตศิลา (ยศในขณะนั้น) เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ พลเอกสายหยุด เกิดผล จากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ผู้ซึ่งกล่าวในงานว่า “การที่มีนายทหารจำนวนมากปรากฏตัวในวันนี้แสดงว่าความสัมพันธ์ไทย-จีนกำลังพัฒนาไปในทางดีขึ้น”³²

³¹ เรื่องเดียวกัน, 278.

³² Embassy Bangkok, “Unprecedented Number of Thai Military Attend PRC,” Wikileaks Cable: 1977BANGKO16968_c, dated August 2, 1977, https://wikileaks.org/plusd/cables/1977BANGKO16968_c.html.

จะเห็นได้ว่าเมื่อถึงกลาง ค.ศ. 1977 ใจเจ้าหมีเริ่มผูกมิตรกับสถาบันพระมหากษัตริย์และนายทหารระดับสูงของไทยไว้ได้แล้ว แต่ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรียังคงมีท่าที่เป็นปฏิปักษ์กับจีน อยู่ต่อไป ใจเจ้าหมีเปิดเผยกับนักการทูตอเมริกันว่าการเข้าพบนาย ธานินทร์เมื่อเดือนสิงหาคมของปีนั้นไร้ผล³³ และในวันที่ 6 ตุลาคมของ ปีเดียวกัน กระทรวงมหาดไทยออกประกาศเรื่องสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเพิ่ม เติมอีก 104 รายการโดยระบุว่า มีเนื้อหา “ซึ่งนำไปผู้อ่านเกิดความเลื่อมใส ในลัทธิคอมมิวนิสต์”³⁴ ขณะที่ความไม่พอใจต่อนโยบายขวาจัดของ รัฐบาลธานินทร์ก็เพิ่มขึ้นจากทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายจีน หนึ่งในผู้ที่ แสดงออกอย่างชัดเจน คือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี และเจ้าของหนังสือพิมพ์สยามรัฐซึ่งถูกรัฐบาลธานินทร์สั่งปิดถึง 2 ครั้ง เขาจึงใช้คอลัมน์ประจำวันของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้โจมตีนายธานินทร์³⁵ และต่อมาเขาเดินทางเยือนกรุงปักกิ่งและพบกับฮว่ากั๋วเฟิง (Hua Guofeng) ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม ค.ศ. 1977 ซึ่งฮว่ากั๋วเฟิงชื่นชมนโยบายมองการณ์ไกลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ที่สถาปนา ความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนใน ค.ศ. 1975³⁶ ซึ่งเท่ากับตำหนิรัฐบาล

³³ *ibid.*

³⁴ ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้าม มิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครอง, *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ* เล่มที่ 94 ตอนที่ 97 (19 ตุลาคม 2520): 3.

³⁵ Montri Chenvidyakarn, “Thai Press Coverage of China since the Normalization of Sino-Thai Relations in 1975” (research paper presented at the Conference on “Communication and China’s External Affairs,” at the Communication Institute, East-West Center, Honolulu, Hawaii, January 6-12, 1980), 20.

³⁶ Document 232: Peking Review report on discussions between

ธานินทร์ในทางอ้อม และยังไม่ทันที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์จะกลับถึงประเทศไทย พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ก็ได้ทำรัฐประหารอีกครั้งในวันที่ 20 ตุลาคมของปีนั้น

การโค่นล้มรัฐบาลธานินทร์โดยนายทหารกลุ่มเดิมที่นำเขาขึ้นสู่อำนาจเมื่อหนึ่งปีก่อนสะท้อนความกังวลของผู้นำทหารของไทยว่านโยบายภายในประเทศและต่างประเทศแบบขวาจัดของรัฐบาลธานินทร์ไม่อาจสร้างความมั่นคงได้จริง และมีแต่ทำให้ประเทศตกอยู่ในอันตรายยิ่งขึ้น³⁷ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เดินทางกลับถึงประเทศไทยในวันที่ 23 ตุลาคม ค.ศ. 1977 พร้อมเปิดเผยว่าความตึงเครียดในสังคมจีนลดลงไปมากหลังการจับกุมแก๊งสี่คน³⁸ หรือเท่ากับส่งสัญญาณว่ายุคซ้ายจัดในจีนสิ้นสุดลงแล้ว และในวันที่ 3 พฤศจิกายนของปีนั้น ปลัดกระทรวงการต่างประเทศของไทยเชิญไฉเจ้อหมินเข้าพบเพื่อรับทราบนโยบายต่างประเทศของคณะปฏิวัติว่าต้องการมีความสัมพันธ์อันดีกับจีน ต่อมาในวันที่ 8 ธันวาคมของปีเดียวกัน รัฐบาลจีนส่งสารแสดงความยินดีที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ได้เป็นนายกรัฐมนตรี พร้อมกับให้ไฉเจ้อหมินมอบหนังสือเชิญนายกรัฐมนตรีคนใหม่ไปเยือนจีนอย่างเป็นทางการ³⁹ ซึ่งพลเอกเกรียงศักดิ์ก็ได้ไปเยือนกรุงปักกิ่งในช่วงวันที่ 29

Chairman Hua Kuo-feng and former Prime Minister Kukrit Pramoj, 13 October 1977, in *China and Thailand, 1949-1983*, *ibid.*, 213.

³⁷ พวงทอง ภวัครพันธุ์, *การต่างประเทศไทยในยุคสงครามเย็น*, 192.

³⁸ สัมฤทธิ์ มีวงศ์ไฉษะ (บรรณาธิการ), *ปฏิทินข่าวและเหตุการณ์ในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: บริษัท สยามบรรณ จำกัด, 2533), 352.

³⁹ สุดาพร หาญไพบูลย์, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. 2518-2522,” 256.

มีนาคม ถึง 4 เมษายน ค.ศ. 1978 และเมื่อใดเจ้าหมื่นต้องพ้นจากตำแหน่งเพื่อไปเป็นหัวหน้าสำนักงานประสานงาน (liaison office) ของจีนประจำสหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เขาเข้าเฝ้าฯ เพื่อกราบบังคมทูลลา ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม ค.ศ. 1978 และยังได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นประถมาภรณ์ช้างเผือกแก่เขาอีกด้วย

5. สรุป

ช่วงเวลาตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 ไปจนถึงการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1977 ถือเป็นช่วงเวลาที่ความสัมพันธ์ไทย-จีนดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่น โดยปัจจัยสำคัญมาจากความเกรงกลัวลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งได้รับชัยชนะในกลุ่มประเทศอินโดจีนจนนำไปสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 และการขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลขวาจัดที่นำโดยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร อย่างไรก็ตาม ความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของไทยในสายตาของจีนทำให้จีนมีความอดทนอดกลั้นต่อสถานการณ์ทางการเมืองในไทย และพยายามผูกมิตรกับชนชั้นนำไทยในระดับพระราชวงศ์และกองทัพ ซึ่งช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ทำให้เมื่อกองทัพโค่นล้มรัฐบาลธานินทร์ลงและแทนที่ด้วยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ความสัมพันธ์ไทย-จีนก็กลับมาเป็นปกติอย่างรวดเร็วเมื่อถึง

ต้น ค.ศ. 1978 หรือที่สารสิน วีระผลเปรียบเทียบไว้ว่า หลังวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1977 ความสัมพันธ์ไทย-จีนเหมือนถูกจับเข้าเครื่องทำความร้อนที่ไม่ต้องรอให้น้ำแข็งละลายเอง⁴⁰

ในปลาย ค.ศ. 1978 ยังมีเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ไทย-จีนแน่นแฟ้นขึ้นไปอีก เหตุการณ์แรก คือ การเยือนไทยของรองนายกรัฐมนตรีเติ้งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) ในช่วงวันที่ 5-9 พฤศจิกายน ซึ่งตั้งยากับพลเอกเกรียงศักดิ์ให้อาเซียนแผ่ระว่างการขยายอำนาจของลัทธิจักรวรรดินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁴¹ และเขายังได้เข้าร่วมพระราชพิธีทรงผนวชของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณฯ สยามมกุฎราชกุมาร (พระอิสริยยศขณะนั้น) อันเป็นการแสดงออกต่อชาวไทยว่าชาวคอมมิวนิสต์เคารพต่อประเพณีและอุดมการณ์ที่แตกต่าง และเหตุการณ์ที่สอง คือ การบุกยึดกัมพูชาโดยกองทัพเวียดนามในวันที่ 25 ธันวาคม ซึ่งทั้งไทยและจีนเห็นตรงกันว่านี่เป็นส่วนหนึ่งของแผนการที่สหภาพโซเวียตจะครอบงำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้นับจาก ค.ศ. 1979 เป็นต้นมา ไทยและจีนกลายเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (strategic partner) เพื่อต่อต้านเวียดนามและสหภาพโซเวียต ทั้งนี้จีนได้ตอบแทนความร่วมมือของไทยโดยยุติความช่วยเหลือแก่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยและปิดสถานีวิทยูเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย

⁴⁰ สารสิน วีระผล, “ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาคจากห้วงสองทศวรรษ (ค.ศ. 1975-1995),” 298.

⁴¹ เหลียงหรง และวังจ้าวหลิง (บรรณาธิการ), *เติ้งเสี่ยวผิงเหยียนผู่: 1975-1997 (กาลานุกรมเติ้งเสี่ยวผิง ค.ศ. 1975-1997)* (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์เอกสาร ศูนย์กลางพรรค, 2007), 420.

เมื่อสิ้นทศวรรษ 1970 ทิศนะทางลบที่ชนชั้นนำของไทยมีต่อจีนค่อย ๆ หมดไปพร้อมกับการตระหนักถึงความสำคัญของจีนมากยิ่งขึ้น ดูได้จากใน ค.ศ. 1980 เมื่อสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริจะศึกษาภาษาเยอรมัน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กลับรับสั่งว่า “เรียนภาษาจีนสิ เรียนให้ได้นะ”⁴² จึงทรงเริ่มศึกษาภาษาจีนตั้งแต่นั้น และเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1981 ต่อมาใน ค.ศ. 1985 ประธานาธิบดีหลี่เซียนเนียน (Li Xiannian) เดินทางเยือนไทยอย่างเป็นทางการในโอกาสครบรอบ 10 ปีแห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงรับที่สนามบิน รวมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (พระอิสริยยศขณะนั้น) ดูแลด้านการรักษาความปลอดภัย และให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระอิสริยยศขณะนั้น) เป็นผู้ติดตามประธานาธิบดีของจีน และเมื่อหลี่เซียนเนียนจะเดินทางจากกรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดเชียงใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงพวยงประธานาธิบดีวัย 76 ปีของจีนขึ้นเครื่องบินด้วยพระองค์เอง⁴³ โดยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี (พระอิสริยยศขณะนั้น) เสด็จไปทรงรอต้อนรับเขาล่วงหน้าพร้อมกับเรืออากาศเอก

⁴² ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล, “มิตรภาพไทย-จีนขึ้นมั่น ด้วยเทพรัตนทรงช่วยส่งเสริม,” 26.

⁴³ เกาดง, เว่ยไท่กั๋วโหย่วอี้เทียนจวนเจียหว่า อี้เลิ่นผิงซูสื่อไท่กั๋วซูซือ (ช่วยกันคนละไม้คนละมือเพื่อมิตรภาพจีน-ไทย การรำลึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ สมัยเส้นผิงเป็นทูตประจำประเทศไทย), ใน ตางไต้จิงกั๋วสื่อเจียว่ยเจียวเซิงหย่า ตี้สี่้อจี (ชีวิตของนักการทูตจีนร่วมสมัย เล่มที่ 4) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ความรู้โลก, 1996), 68.

วีระยุทธ ดิษยะศริน (ยศในขณะนั้นและอดีตพระสวามี) ที่จังหวัด
เชียงใหม่ จึงกล่าวได้ว่า เมื่อถึงกลางทศวรรษ 1980 ความหวาดระแวง
ที่ชนชั้นนำของไทยมีต่อจีนเนื่องจากอุดมการณ์และระบอบการปกครอง
ที่แตกต่างกันนั้นได้หมดสิ้นลงแล้ว

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ. 40 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559.

กลุ่มนักข่าวการเมืองอักษรบัณฑิต. คีตกฤทธิเปิดม่านไม้ไผ่. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต, 2518.

เกษมสโมสรร เกษมศรี, ม.ร.ว. “วิจารณ์บทความเรื่อง ทรรศนะบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาความสัมพันธ์ในการร่วมมือฉันมิตรระหว่างจีนกับไทย.” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า*, บรรณาธิการโดย เขียน ธีระวิทย์ และเจ็ญ แยนจอง, 260-263. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

จุลชีพ ชินวรรโณ. 30 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน: ความร่วมมือระหว่างกัลยาณมิตร 2518-2548. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2549.

ปฐม มณีโรจน์. การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน: ประมวลเอกสารสำคัญทางการเมืองระหว่าง 6 ตุลาคม - 22 ตุลาคม 2519, บรรณาธิการโดย สุนทร เกิดแก้ว. กรุงเทพฯ: โครงการผลิตเอกสารประกอบการศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2520.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครอง. ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 94 ตอนที่ 19 (11 มีนาคม 2520): 1-12.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครอง. ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 94 ตอนที่ 97 (19 ตุลาคม 2520): 3-16.

พวงทอง ภวัครพันธุ์. การต่างประเทศไทยในยุคสงครามเย็น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561.

ยศ สันตสมบัติ. อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล (บรรณาธิการ). พระมามลายโคกหล้า เหลือสุข: พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2541.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. “มิตรภาพไทย-จีนขึ้นมั่น ด้วยเพชรรัตนทรงช่วยส่งเสริม.” ใน ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า. บรรณาธิการโดย เขียน ถีระวิทย์ และเจีย แยนจอง, 24-42. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สัมฤทธิ์ มีวงศ์อุโฆษ (บรรณาธิการ). ปฏิทินข่าวและเหตุการณ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท สยามบรรณ จำกัด, 2533.

สารสิน วีระผล. “ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการบนความขัดแย้งในภูมิภาคจากห้วงสองทศวรรษ (ค.ศ. 1975-1995).” ใน *จีน-ไทยในศตวรรษที่ 21*. บรรณาธิการโดย วรศักดิ์ มัทธโนบล, 290-307. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

สุดาพร หาญไพบูลย์. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. 2518-2528.” สารนิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

อานันท์ ปันยารชุน. “ปาฐกถาพิเศษ.” ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า*. บรรณาธิการโดย เขียนธีระวิทย์ และเจี๋ย แยนจง, 7-23. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ภาษาจีน

เกาดง. “เว่ยไท่กั๋วโหย่วอี้เทียนจวนเจียหว่า อี้เลิ่นผิงชู่สือไท่กั๋วชู่ซื่อ (ช่วยกันคนละไม้คนละมือเพื่อมิตรภาพจีน-ไทย การรำลึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ สมัยเลิ่นผิงเป็นทูตประจำประเทศไทย).” ใน *ตางไต่จิง กั๋วสือเจียว่ายเจียวเซิงหย่า ตี้สือจี (ชีวิตของนักการทูตจีนร่วมสมัย เล่มที่ 4)*. 61-76. ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ความรู้โลก, 1996.

คณะกรรมการหนังสือชุดเอกอัครราชทูตจีน. *เอกอัครราชทูตยุค
สาธารณรัฐ (กึ่งเหอ ก้าวต้าสื่อ)*. หางโจว: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
เจ้อเจียง, 2009.

หยางเซิ่งซิง. *ไอเจ้อหมิน เอกอัครราชทูตจีนใหม่คนแรกประจำ
สหรัฐอเมริกา (ซินจงกั๋วไสวเรินจู่เหมยต้าสื่อไอเจ้อหมิน)*. ปักกิ่ง:
สำนักพิมพ์ประวัติศาสตร์พรรค, 2009.

เหลิ่งหรง และวังจ้าวหลิง (บรรณาธิการ). *ตั้งเสี่ยวผิงเหนียนผู่: 1975-
1997 (กาลานุกรมตั้งเสี่ยวผิง ค.ศ. 1975-1997)*. ปักกิ่ง: สำนัก
พิมพ์เอกสารศูนย์กลางพรรค, 2007.

อวี๋ต้งปิง และเฉินชู่เซิน. *จงไท่กวานชีสื่อ (ประวัติความสัมพันธ์จีน-ไทย)*.
ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์จงห่าว, 2009.

อู๋เต๋อกว่าง. *หลี่ปิ่นอี่ซื่อ (เกร็ดความรู้เกี่ยวกับกรมพิธีการทูต)*. ปักกิ่ง:
สำนักพิมพ์ไชน่าอินเตอร์คอนติเนนตัล, 2017.

ภาษาอังกฤษ

Document 228: New Year's Day editorial of the "Voice of the
People of Thailand," 1 January 1977 (Extracts). In *China
and Thailand, 1949-1983*. edited by R. K. Jain, 211. New
Delhi: Radiant Publishers, 1984.

Document 232: Peking Review report on discussions between Chairman Hua Kuo-feng and former Prime Minister Kukrit Pramoj, 13 October 1977. In *China and Thailand, 1949-1983*. edited by R. K. Jain, 213. New Delhi: Radiant Publishers, 1984.

Embassy Bangkok. "Unprecedented Number of Thai Military Attend PRC." Wikileaks Cable: 1977BANGKO16968_c. Dated August 2, 1977. https://wikileaks.org/plusd/cables/1977BANGKO16968_c.html.

Embassy Bangkok. "PRC Ambassador Ch'ai Tse-Min." Wikileaks Cable: 1978BANGKO133331_d. Dated May 10, 1978. https://wikileaks.org/plusd/cables/1978BANGKO133331_d.html.

Lockhart, Bruce McFarland. "Monarchy in Siam and Vietnam, 1925-1946." PhD diss., Cornell University, 1990.

Montri Chenvidyakarn. "Thai Press Coverage of China since the Normalization of Sino-Thai Relations in 1975." Research paper presented at the Conference on "Communication and China's External Affairs" at the Communication Institute, East-West Center, Honolulu, Hawaii, January 6-12, 1980.